

הרב יהודה זולדן, מלכות יהודה וישראל, מרכז שפירא תשס"ב, סימן י, עמ' 178-187

התפילה לשלום המדינה

מבוא

- א. תפילה לשלום המלכות
  - ב. תפילה לשלום המלכות בארץ ישראל
  - ג. ברכ את מדינת ישראל
  - ד. ראשית צמיחת גאולתנו
  - ה. וממשלתך בכל דור ודור
- סיכום

מבוא

בקהילות ישראל נהוג לומר תפילה לשלום המדינה בשבת ובחגים לפני תפילת מוסף. בחו"ל נהוג לומר תפילה לשלום המלכות. היו מקומות בהם נהגו לומר תפילות לשם המלכות, בליל יום הכיפורים, לאחר תפילת כל נדרי. יש שוני מהותי ועקרוני בין התפילה לשלום המדינה והתפילה לשלום המלכות, מבחינת נושאי התפילה, התכנים, ההדגשים, ומטרת התפילה¹.

א. תפילה לשלום המלכות

תפילה לשלום המלכות היא תפילה לשלום שלטונו של המלך, השליט, "הקיסר ירום הודו" וכד' - לשלומו האישי. מקורה של התפילה בדברי ירמיהו כט, ד-ז לגולים: כה אמר ה' צבאות אלקי ישראל לכל הגולה אשר הגלית מירושלם בבלה... ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה, והתפללו בעדה אל ה', כי בשלומה יהיה לכם שלום. כך נאמר גם במשנה באבות פ"ג מ"ב:

הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו.

התפילה שימשה ביטוי חיובי לנאמנותם של היהודים לשלטונות. בגלויות מסוימות היה מדובר אף על שלטון דיקטטורי, בו השליט עושה כמעט ככל העולה על רוחו, והיהודים ככפופים וכנתינים בארצו, ידעו שעליהם לשמור על מערכת יחסים טובה, כדי שלא יאונה להם כל רע מבחינה פיזית, בטחונית, כלכלית, חברתית, או מכל סיבה אחרת. יהודים בגלות חששו שמא יתפרש מעשה כלשהו שלהם, כפגיעה בשלטון או בטובת המדינה, ושמא חס ושלום ייאמר עליהם "מרדו בך יהודאי" (גיטין נו, א), דבר שהיה עלול לפגוע בהם מצד השלטונות וההמון הרחב. בגמרא שם מסופר שהיו מוכנים גם להקריב קרבן לא כשר שניתן מהמלך "משום שלום מלכות"². וכך כתב הרב יחיאל מיכל אפשטיין בהקדמתו לערוך השולחן חלק חושן משפט:

¹ על תפילות לשלום המלכים, ראה עוד: סדר רב עמרם גאון, חלק ב, דף לט ב; ר' אהרון בן יעקב הכהן, ארחות חיים הל' קריאת התורה סימן יט, ובספר כל בו סימן כ; ר' משה סופר, החתם סופר, תורת משה, סוף פרשת במדבר, דרשה שדרש בליל יו"ט שני של שבועות "לתת שבח והודיה להשי"ת על שלום מלכנו האדיר החסיד הקיסר יר"ה ביום תת ה' אויביו לפניו, והיה זה שלום מכל עבריו"; ר' יצחק פלאג'י, שו"ת יפה ללב ב' סימן רפד, על ברכה למלך בליל יום כיפור; הרב מרדכי פוגלמן, שו"ת בית מרדכי, סי' יח; אסתר וחנן אשל ועדה ירדני: "חיבור מקומראן ובו קטע ממזמור קנד ותפילה לשלומו של יונתן המלך וממלכתו", תרביץ, ס', עמ' 295-313; תגובת דוד פלוסר, תרביץ, ס"א עמ' 300-297; היהודים והמלך בתימן, מהרב שלום גמליאל חלק א' עמ' 419-460; על תפילות לשלום המלכות תחת השלטון הנאצי, יהודית תידור באומל, "קול בכיות" - "השוואה והתפילה", רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 21-32, 44-63; ד"ר אהרן ארנד, פרקי מחקר ליום העצמאות, עמ' 180-200. שם מובאים תפילות וברכות שהתחברו לרגל ארועים מיוחדים בחיי מלכים - יום הולדת, יום נישואין, לידת יורש וכד', וביניהם מובאת ברכה מיוחדת שהתחברה באמסטרדם לרגל ראיית פני מלך הולנד לואי בונפרטה; ד"ר יעל לויין כ"ץ, "תפילות ארעיות לראי"ה קוק" בפרק: לשלומה של מלכות, אקדמות, ט (תש"ס), עמ' 44-49. חוברת אור ישראל, ניסן תשס"ב, עמ' רמה הרב משה פיינשטיין לא היה אומר תפילות לשלום המלכות בבית הכנסת שלו.

² בענין זה עיין עוד במאמר "משום שלום מלכות במקדש" בספר זה.

חיוב מוטל עלינו לאהוב את אדוננו הקיר"ה (=הקיסר ירום הודו) ולירא מפניו. ולכן בכל תפוצות ישראל מתפללים בלב טהור בכל שבת ויום טוב לפני ה' על שלום אדונינו הקיר"ה ואשתו וזרעו וכל משפחתו. והעד נאמן על זה, כי בכל משך הרב מהשנים שאנחנו שוכנים בצל מלכות רוסיה האדירה, לא נמצא אף אחד מרבוא רבבות מירא, השומרים דת תורתנו, שיהיה מעורב בשום מרידה חלילה, ואדרבה, להיפך, תמיד אנחנו בני ישראל מסרנו נפשותינו על קיסרי רוסיה ושלומם, כידוע לקוראי הדורות מה שעשו ישראל בשנת תקע"ב במלחמת הצרפתים, ובשנת תקצ"א בעת המרידה, עד שאלכסנדר הראשון ז"ל וניקולאי הראשון ז"ל החזיקו טובה לישראל על אמונתם למלכם.

בעל ערוך השולחן מאריך לספר על טיב היחסים בין היהודים לבין השלטונות וההמון, ומסתבר שהיהודים סבלו מהטרדות ומעלילות שווא, אך הוא מסיים את הקדמתו: יחי אדוננו הקיר"ה אלכסנדר השלישי ואשתו הגבירה בת מלך ובנם יורש עצר וכל בית המלכות הרוממה. יצו ה' חסדו למשיחו מלכנו אדונינו הקיר"ה, ויארך ימים על מלכותו. אמן ואמן.

אין צורך לומר, שעל ניקולאי הראשון קשה לכתוב "זכרוננו לברכה", מאחר שהוא היה זה שגזר את גזירת ה"קנטוניסטים" האיומה - הילדים היהודים שנחטפו לעבודת הצבא הרוסי למשך עשרים וחמש שנה, ובאופן כללי רדף ודיכא את היהודים. גם אלכסנדר הראשון גזר גזירות על היהודים ואסר עליהם לשבת באזורים הקרובים לגבול. אלכסנדר השלישי אותו מברך בעל ערוך השולחן בברכות מיוחדות, היה הרע מבין כולם ביחסו ליהודים. הוא רדף אותם, ביטל את חופש הדת ברוסיה, לא אפשר ליהודים לשבת בכפרים, ולא אפשר להם ללמוד בבתי ספר גבוהים. מו"ר הרב צבי יהודה קוק זצ"ל היה נוהג לומר (שיחות הרב צבי יהודה, בעריכת הרב שלמה אבינר, ספר בראשית עמ' 144), שהבודק מקרוב את נוסח התפילה לשלום המלכות, ימצא שלמנסחי התפילה היו כוונות אחרות בעת בחירת הפסוקים המרכיבים את התפילה. בפסוקי המקרא הסמוכים לפסוקים שנבחרו לתפילה, מתגלה הכוונה האמיתית. וכך הוא נוסח התפילה:

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים, מלכותו מלכות כל עולמים, הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה, הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל למעלה את אדוננו (פלוגי) ירום הודו. מלך מלכי המלכים ברחמיו יחיהו וישמרהו, ומכל צרה ויגון ונזק יצילהו, וידבר עמים תחת רגליו, ויפיל שונאיו לפניו, ובכל אשר יפנה יצליח. מלך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובכל כל יועציו ושירו רחמנות לעשות טובה עמנו ועם כל ישראל. בימיו ובימינו תיושע יהודה, וישראל ישכון לבטח, ובא לציון גואל, וכן יהי רצון, ונאמר אמן.

בסמוך לפס': "הנותן תשועה למלכים" (תהילים קמד, י) נאמר: "אשר פיהם דיבר שוא וימינם דברי שקר" (שם יא). במלים "וממשלה לנסיכים", הכוונה לפסוק "נסיכי סיחון יושבי הארץ" (יהושע יג, כא) שהוכו על ידי משה. הפסוק "הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה" (ישעיהו מג, טז) בא לפני הפסוק "ישכבו בל יקומו, דעכו כפשתה כבו" (שם יז) וכו'.

בגלות, הדבר היחיד שיש להתפלל עליו הוא שלומו האישי ושלומו השלטוני של המנהיג או המנהיגות כולה. אין נושאים אחרים שעליהם יש להתפלל בגלות. אין עניין בקיבוץ גלויות למקומה של אותה גלות בה נמצאים, אין עניין בהשראת שכינה בגלות, אין צבא יהודי שם, אין מה לצפות לבואו של משיח שם. הגלות איננה מקומו הטבעי של עם ישראל. עם ישראל יושב שם

בארעיות גמורה, על אף שארעיות זו נמשכה שנים רבות. בשו"ת מהר"ם פדובה סי' פז כותב על המנהג לברך את המלכים:

מנהג הוא בכל הארצות האלו, כשהחזן אוחז הספר תורה בידו מברך המלך או שר המדינה, אותו ואת כל שריו, והספר תורה בידו. ואין חוששין להזכיר אותו בבית הכנסת על הספר תורה, ויש לנו סמך מן התלמוד כי אפילו במקדש היה עושין ככה, כדאיתא ריש פרק בא לו, שאמר שמעון הצדיק לאלכסנדרוס (אלכסנדר) מוקדון: בית שמתפללין בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב כו'. אם כן אם מדרכי שלום מזכירין אותו על התורה או במקדש, כל שכן בנדון דידן שאין להמנע מלהזכיר אותו על התורה כמקדש, כי נחוש לאיבה, וגדול מזו התיירו משום איבה.

ב. תפילה לשלום המלכות בארץ ישראל

גם בארץ ישראל נאמרה לעיתים תפילה לשלום המלכות, וזאת בזמן שארץ ישראל הייתה תחת ריבונות זרה במשך שנים רבות. אחת הדוגמאות לכך היא תפילה לשלום מלך אנגליה בימי הולדתו. לכבוד אירועים מיוחדים אלה הוצאה חוברת תפילה מיוחדת ובה דברים מפיו של הרא"ה קוק זצ"ל³.

המעייין שם יראה שכתרי השבח למלכות אנגליה השולטת בארץ הם מתוקף הנסיבות ומתוך מטרה לשמור על יחסים הגונים איתם. הרב קוק זצ"ל ניסה לכוון את מעשיהם בארץ, כמסייעים וכפועלים לשם חיזוק ישיבתו של עם ישראל בארץ, ורק בשל כך אמר שם הרב קוק, שהתפילה לשלום המלכות שנאמרה באותו מעמד: "עולה ברומה הרוחני על כל ברכה ותפילת לשלומה של מלכות הנאמרת בכל העולם כולו" (מאמרי הראיה עמ' 305). אבל אין ספק שהרא"ה קוק רצה וידע, שהמגמה והתכלית העיקרית והאידיאלית היא, שעם ישראל הוא יהיה זה השולט והריבון בארץ, ולא אומה אחרת. כשהיה צורך אמר גם הרב קוק דברים חריפים ביותר על השלטון הבריטי, וניסה גם להתמודד נגד גזרות שונות שהם גזרו (כמו איסור תפילה ליהודים ליד הכותל, טיפול הבריטים במאורעות תרפ"ט ועוד). כך נהג גם בנו מו"ר הרב צבי יהודה קוק זצ"ל (לנתיבות ישראל א' עמ' 79-81), ביחסו לבריטים בשנים שלפני קום המדינה.

יש לציין שלפני מספר שנים, בזמן מלחמת המפרץ בחורף תשנ"א, נאמרה במדינת ישראל הריבונית תפילה לשלום המלכות. הייתה זו תפילה לשם הצלחת ארה"ב וכל מדינות הקואליציה במלחמתם נגד עירק, כשמלחמתם שלהם סייעה למדינת ישראל, שלא נטלה חלק פעיל במלחמה. מלחמתם צמצמה את פעולות התקיפה של עירק נגד ישראל. תפילה זו שנאמרה במדינת ישראל, בהשתתפות נשיא המדינה, ראש הממשלה והרבנים הראשיים, שונה אף היא מזו שנאמרה בגלויות. כאן היה זה חלק מתוך הסכמה והבנה בין מדינת ישראל ובין ארה"ב בדבר אי השתתפותנו במלחמה, ואשר על כן היה נכון להתפלל ולבקש שהקב"ה יצליח את ידי הגויים העוזרים לעם ישראל בארצו.

ג. בך את מדינת ישראל

התפילה לשלום המדינה שונה במהות מהתפילה לשלום המלכות. כפי שניתן לראות מתוך עיון בנוסח התפילה:

³ הדברים מופיעים במאמרי ראיה עמ' 302-305, והרחבת דברים במאמרה של ד"ר יעל לויין כ"ץ (לעיל הע' 1).

אבינו שבשמים, צור ישראל וגואלו, ברך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו. הגן עליה באברת חסדך ופרוש עליה סוכת שלומך, ושלח אורך ואמתך לראשיה, שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך. חזק את ידי מגיני ארץ קדשנו, והנחילם אלקינו ישועה ועטרת נצחון תעטרם, ונתת שלום בארץ ושמחת עולם ליושביה. ואת אחינו כל בית ישראל, פקוד נא בכל ארצות פזוריהם, ותוליכם מהרה קוממיות לציון עירך ולירושלים משכן שמך, ככתוב בתורת משה עבדך: אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך, והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, והיטיבך והרבך מאבותיך. הופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, ויאמר כל אשר נשמה באפו: ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה אמן סלה.

התפילה היא לשלום המדינה, יושביה, הארץ, האומה, ושאיפותיה הרוחנית והלאומיות. היא איננה עוסקת בשלומה האישי של המנהיג או המנהיגות ובשמירת שלטונם. השלטון, הממשלה, זהו דבר שמתחלף. הממשלה היא איננה העיקר. הפנייה "ושלח אורך ואמתך לראשיה שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך" באה לומר, שהקב"ה ידריך את השלטון בדרך ישרה ונכונה, ושהם יעשו את הדרוש על מנת לממש את הדברים האחרים המופיעים בתפילה. אבל אין פנייה שדווקא שלטון זה או אחר יישאר במקומו. התפילה לא נאמרת מתוך פחד או לשם הבעת נאמנות לשלטון. היא נאמרת מפני שכל יהודי מרגיש אחראי ושותף בבנינו של עם ישראל בארץ, ובהגשמת כל היעדים שאנו מצווים למלא.

הפנייה להדרכה ישרה לשרים וליועצים איננה הנושא המרכזי של התפילה, בניגוד לתפילה לשלום המלכות, בו המלך או מנהיגות אחרת, היא זו שעומדת במרכז התפילה. אמנם "אפילו ריש גרותא (=ראש דולי המים מהבארות) משמיא קא ממנו ליה" (ברכות נח, א), אבל אנו יודעים ששלטון וממשלה בעם ישראל, הוא לא רק לתת כוח ועוצמה למנהיג מסויים או למפלגה מסויימת, ואף לא רק לשם סידור ענייני החומריים או אפילו הרוחניים של עם ישראל. שלטון וממשלה בעם ישראל הם רק אמצעים. המטרה העיקרית היא מילוי שאיפותיו הלאומיות והאידיאליות של עם ישראל, על מנת לקדם ולבסס את גאולתם השלמה, שהיא שיא השלמות. וזו עיקרה של התפילה.

יש להעיר שבסידורים משנותיה הראשונות של המדינה, ניתן למצוא בתפילת יום העצמאות תפילה לשלום הוד מעלתו נשיא מדינת ישראל, לצד התפילה לשלום המדינה. וזה נוסחה:

צור ישראל, פודה ומצילהו, ישעו וגואלו, המתנשא לכל ראש, הוא יברך וישמור וינצור ויגדל וינשא מעלה מעלה, את נשיא מדינת ישראל (וכאן בא שמו המלא של הנשיא. בברכה זו התברכו הנשיאים חיים ויצמן, יצחק בן צבי וזלמן שז"ר). מושיע ישראל ובונה ירושלים יוסיף לו שנות חיים עוז ועוצמה. בימיו תפרח ותכונן מדינת ישראל במלוא בניינה והדרה, בקיבוץ כל בניה לתוכה בשמחה. ועיניו ועינינו תחזינה בבא לציון גואל, ובית ה' נכון יהיה בהר מרום הרים במהרה בימינו, אמן.

תפילה זו היא ביסודה תפילה אישית לשלומה של הנשיא, ואין ספק שהיא מושפעת מתפילה לשלום המלכות, אם כי יש בה תוספות כלליות הנוגעות לאומה ולארצה. יש בה פסוקים שהם מילה במילה מהתפילה לשלום המלכות, כגון הפסוקים "הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא מעלה", "יחיהו וישמרוהו מכל צרה ויגון ונזק", "בימיו ובימינו תישע יהודה, וישראל

ישכון לבטח, ובא לציון גואל". בתפילה זו יש אזכור על קיבוץ גלויות, בניין ירושלים והמקדש, והשבת השכינה לציון. בשנים האחרונות לא מצינו תפילה זו בסידורי יום העצמאות⁴.

ד. ראשית צמיחת גאולתנו

בתפילה לשלום המדינה יש תפילה על הבטחון וההגנה, על שלומם של הלוחמים וסיוע בניצחונם, על השלום בארץ, שלום פנימי ושלום מאויבים, שמחת היושבים בה, תפילה לקיבוץ כל הגלויות לארץ, לבניינה של הארץ ולירושלים, ליראת שמים ולשמירת התורה, לבואו של משיח בן דוד והחשתם של אחרית הימים. כל אלו הם כדי שתחול השכינה בארץ במלואה, וממילא בעולם כולו. על השלטון והמנהיגות לבצע ולממש את מה שביכולתם לשם מילוי שאיפות אלו, ורק משום כך נזכרת בתפילה גם ההדרכה הטובה והנכונה, לה הם נזקקים מידי שמים. מדינת ישראל נקראת בתפילה זו "ראשית צמיחת גאולתנו". הגאולה מתחילה במלחמות: "מלחמות נמי אתחלתא דגאולה היא" (מגילה יז, ב). בניינה החומרי של ארץ ישראל רצוף במאבקים ובקשיים, והם ראשית הדרך. הגאולה היא השלימות האישית, הלאומית והאוניברסלית, ורק אם ישנה מסגרת מדינית-לאומית ניתן למלא ולהגשים שאיפה זו. יש צורך כמובן שכל האמצעים - הבטחון, המשפט, הכלכלה, החברה, חיי הרוח ועוד - ישרתו את המטרה העיקרית, ושגם הם יונהגו על פי דרכה של תורה, אך יש לקחת בחשבון שמדינת ישראל קמה לאחר נתק גדול בכל מה שקשור למסגרת לאומית במשך תקופה של כמעט אלפיים שנה, וכיון שכך אנו נמצאים רק בראשית הדרך, בראשית צמיחת גאולתנו.

ה. וממשלתך בכל דור ודור

מדינת ישראל איננה מפסיקה להיות "ראשית צמיחת גאולתנו" גם אם יש מצב קשה ומסובך מבחינה דתית או לאומית. לא בחירתו או מינויו של פלוני לראשות ממשלה או לשררה אחרת משנה את מעמד המדינה כראשית צמיחת גאולתנו. "מדינת ישראל (האידיאלית) היא יסוד כיסא ה' בעולם" (אורות, לרא"ה קוק עמ' קס). כשיתמלאו כל הבקשות שבתפילה, או אז יתגלה שם שמים בצורת המקסימלית. לממשלה ולשלטון יש תפקיד גדול ומרכזי במילוי השאיפות הללו. אם הם לא עושים זאת כראוי, עלינו להתפלל בכוונה גדולה יותר, ובתדירות גבוהה יותר, שהקב"ה ינחם בעצה טובה מלפניו. היעדים והמשימות, שעם ישראל מצווה לעשות, עומדים בפני עצמם, גם אם ממשלה מסויימת מועלת בתפקידה ולא עושה זאת. ממשלה היא זמנית. ממשלה קמה וממשלה נופלת, אך חובתו של עם ישראל ליישב את הארץ ולגאולה, היא חובה נצחית. "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות" (תהלים צב, ג) - להאמין בשעות הלילה, כשלא רואים בברור את אור הגאולה, זוהי האמונה האמיתית ואז - "טוב להודות לה" (שם ב).

הביטוי מתפילת הימים הנוראים "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ" אינו מתכוון למונח "ממשלה" של אנשי זדון, בהקשר השלטוני, לשרים ולפקידים העוסקים בתחומים שונים הקשורים לחיי המדינה. גם במקרא כוונת הביטוי "ממשלה" הוא אמנם שלטון, אך לא בהכרח שלטון מלוכני או פרלמנטרי. הוא מוזכר למשל בכתובים כמו: "ואת המאור הגדול לממשלת היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה" (בראשית א, טו), "וממשלתך בכל דור ודור" (תהלים קמה, יג) ועוד. המאורות הם דומיננטיים ומרכזיים ביום או בלילה, והקב"ה הוא השולט בעולם, אך לא על ידי ממשלה

⁴ עיין במאמרו של יואל רפל, "בין שלום המדינה לשלום הנשיא", עיתון הצופה, ז' באייר תש"ס.

ושרים. כמו כן אין להשוות את הביטוי "ממשלה" המקובל כיום, לזה של המקרא, גם כשהוא מוזכר שם בהקשר שלטוני, מסיבה נוספת. ממשלה במקרא היא ביטוי לשלטון כפוי, לא נבחר, בעוד שמלך זהו ביטוי לשלטון נבחר. ממשלה כיום מציינת שלטון נבחר, דמוקרטי, ועל כן היא דומה יותר ל"מלך" שבמקרא מאשר ל"ממשלה". בביטוי "כי תעביר ממשלת זדון" הכוונה אפוא לשלטון הרשע, לרוע ולשליה שיש בעולם, השולטים בבני האדם בכל הדרגים, ולא דווקא כשאלו נעשים על ידי שרים, פרלמנט או שלטון מדיני בכלל. התפילה היא לעולם, שיש בו צדק, יושר שמחה ורינה - "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". על המלים "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה" מסביר הראי"ה קוק זצ"ל: "הרע הגמור המוחלט שאין בו שום ניצוץ של טוב" (עולת ראייה ב' עמ' שיד).

התפילה "ומלכות הרשעה מהרה תעקר" מתוך ברכת המינים (בהנחה שזו הגרסה הנכונה) אכן מתייחסת לשלטון מלוכני. "מלכות הרשעה" בחז"ל הכוונה בדרך כלל למלכות רומא או יוון (סנהדרין יד, א; תענית כח, א; שבת מט, א; שבת קל, א ועוד), ואכן כשאומות כמו רומא ואדום מעונינות לעקור את התורה, לבולל את עם ישראל ולהשמידו, אנו נתפלל עליהן שמלכות זו תיעקר מהעולם. במקומות מסוימים התפללו את התפילה לשלום המלכות רק מתוך פחד ואימה מהשפה ולחץ, על אף ששנאו את המלכות, כדי שלא יראה שהם פועלים נגד השלטונות. גם בספרים שעסקו בענייני הלכה ופרשנות נזהרו מלכתוב דברים שעלולים להתפרש כפגיעה בשלטונות, מפני שהיה פחד מהמלכות, וגם חשש מהצנזורה⁵.

ברכת המינים היא הברכה התשע עשרה בתפילת שמונה עשרה, ונוספה בשלב מאוחר יותר. ברכה זו חוברת נגד "האפיקורסים שמישראל שהיו מצרים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם, וכיון שראה רבן גמליאל שזו גדולה מכל צרכי בני אדם, עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסין וקבע אותה בתפילה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל" (רמב"ם הל' תפילה ב, א). על אף הצרות הרבות שעוללו המינים לישראל, היה קשה מאוד לחכמים לתקן ברכה שתוכנה שנאה ומשטמה, ועל כן הכריז רבן גמליאל "כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים, עד שעמד שמואל הקטן ותיקנה" (ברכות כח, ב). אמנם כל אדם מישראל אומר ברכה זו בתפילתו, אך דווקא שמואל הקטן היה ראוי לתקן ברכה זו, משום שבפיו היה שגור הפסוק "בנפול אויביך אל תשמח" (אבות פ"ד מ"ט). רק מי שהוא נטול תכונות של שנאה אנושית, וכל מטרתו לשם שמים, רק הוא ראוי לתקן זאת (הראי"ה קוק עולת ראייה א עמ' רע"ז-רע"ח, ואגרות הראי"ה ב עמ' קפז).

אשר על כן, לכוון בברכת המינים על מלכות ישראל, על ממשלה בישראל, אפילו אם היא עושה מעשים הנוגדים את דרכה של תורה, הדבר נראה כנוגד את מגמת התפילה ומטרת חיבורה. כל זאת כאמור בהנחה שזו הגרסה הנכונה בתפילה. יש גרסה מקובלת יותר "והרשעה מהרה תעקר", ולפי נוסח זה גם כאן הכוונה לרשעות ולרוע שבעולם.

סיכום

תפילה לשלום המלכות נאמרת לשלום השלטון - המלך, הקיסר - שלום שלטונו ושלומו האישי, מתוך רצון לשמור על יחסים טובים כנתינים וכפופים לו, ולעיתים מתוך פחד ואימה, כשבלב תפילה אחרת. התפילה לשלום מדינת ישראל היא לשלום המדינה, הארץ ויושביה, החשת הגאולה

⁵ עיין למשל באור שמח בהל' רוצח ובהל' מלכים ובעוד מקומות, המדגיש שההלכות הקשורות למלכות נוהגות בזמן הבית בלבד, וכן בערוך השולחן חו"מ ב, א ועוד בספרים רבים אחרים.

והישועה, קיבוץ גלויות ושלום, ביטחון וניצחון הלוחמים. הברכה לאנשי השלטון מוזכרת בתפילה גם היא - למען מטרות אלה. הביטויים "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ" "והרשעה מהרה תאבד ותעקר", הם על שלטון הרוע והרשע שיש בעולם, ולא דווקא על מלכות מסוימת ובודאי לא על מלכות ישראל. יהי רצון שה' ידריך את ראשיה שריה ויועציה של מדינת ישראל במילוי טוב ונכון של השאיפות הללו במצעדי גאולת ישראל.